

Es pot normativitzar la pragmàtica?

Algunes reflexions i alguna proposta

LLUÍS PAYRATÓ *Universitat de Barcelona*

RESUM: Aquest article analitza les relacions entre la pragmàtica i la normativització, amb especial referència al cas de la llengua catalana. Malgrat que la pragmàtica se sol considerar un terreny on les normes tenen el sentit només de guies estilístiques o regles de control (més aviat laxes), la gramàtica prescriptiva no se'n pot desentendre, altrament la prescripció resultarà absurda o inadequada.

PARAULES CLAU: Pragmàtica, gramàtica normativa, llengua catalana.

ABSTRACT: This article analyses the relationship between pragmatics and prescriptive grammar, with special reference to the case of the Catalan language. Although pragmatics is usually envisaged as a field in which rules must be understood only as stylistic guidelines or (rather loose) principles of control, prescriptive grammars cannot ignore pragmatic considerations, otherwise linguistic prescription would be absurd or inappropriate.

KEYWORDS: Pragmatics, grammar rules, Catalan.

1. Introducció. El perquè de les preguntes

Si la pregunta que figura en el títol d'aquest article s'hagués de contestar ràpidament i breument, s'hauria de dir «no». Aleshores, a continuació la pregunta que s'hauria de contestar és per què s'ha fet l'article. I en aquest cas la resposta no és tan senzilla, però sembla que pot començar a ser prou interessant, i té a veure amb la segona part del títol: les relacions entre la gramàtica prescriptiva (inclosa la normativa, com a prescripció oficial) i el terreny de la pragmàtica, aparentment el més liberal o fins i tot libèrrim de la lingüística, són més variades i profundes del que també *a priori*, segurament, imaginem, i això en els dos sentits següents, que desenvoluparé al llarg de l'article, i que ahora en representen els límits o fronteres:

(1) En un sentit general, ampli, qualsevol proposta de gramàtica normativa (i el mateix es podria dir de la proposta de qualsevol estàndard, en el fons) ha de respectar els principis bàsics de la pragmàtica, és a dir, els principis fonamentals que regu-

len l'ús lingüístic; i si no ho fa, no resultarà, en últim terme, ni adequada ni profitosa. Dient-ho amb una expressió tòpica, les prescripcions contràries als bons usos pragmàtics estan condemnades al fracàs, i sempre seran focus conflictius.

(2) En un sentit estricte, específic, una norma pragmàtica concreta sempre és una norma estilística i cultural, i el context en què ha de ser jutjada, doncs, no es correspon amb el gramatical o estructural, sinó amb el de l'ús; a tot estirar, si preferim dir-ho així, el de la interfície estructura–ús: gramàtica (amb la semàntica)–pragmàtica, el terreny que va del codi al missatge. Dient-ho amb altres paraules, allà on no arriba la normativa, hi arriba la pragmàtica; allà on no hi ha jurisdicció (ni jurisprudència), ens queda una mena de jusnaturalisme o dret natural aplicat a la llengua: els bons usos determinats per la lingüística descriptiva, incloent-hi la pragmàtica.

I encara: si féssim jocs de paraules, repensant la pregunta inicial del títol, convindria invertir-la, perquè n'apareix una de ben pertinent: es pot pragmatitzar la normativa? Ara la resposta senzilla: al meu entendre, és que sí, i que a més resulta molt convenient de fer-ho. Aquest article es proposa, justament, contribuir a demostrar-ho.¹

1.1. *Quina normativa?*

S'entén per normativa les prescripcions emanades d'una autoritat lingüística reconeguda; en el cas del català, l'Institut d'Estudis Catalans. La normativa prototípica d'una llengua inclou una gramàtica, que n'és el nucli o peça central, unes normes ortogràfiques, fonamentals per als registres escrits, i un diccionari, a primer cop d'ull un simple magatzem de paraules *admeses* (en contraposició a la resta), però en realitat força més que això. També qualsevol document que, explícitament, l'autoritat lingüística hagi elaborat com a guia, i encara, en un sentit menys prototípic però inevitable, els exemples d'usos lingüístics que, com a entitat, fa la institució encarregada de vetllar per la llengua en qüestió (sigui per llei o per tradició).²

1.2. *Quina pragmàtica?*

Obviem reculls i repassos de definicions de la pragmàtica, senzills de fer. Quedem-nos amb Levinson (1983) i la tradició, prou coneguda, heretada de Charles S. Peirce i Charles W. Morris, és a dir, amb la definició més general possible («la pragmàtica

1. Les reflexions i propostes d'aquest text es van desenvolupar inicialment en una sessió (05/06/2014) dels Seminaris sobre la implantació de la normativa (Avalnorm), a la Universitat Pompeu Fabra. Agraeixo a Elisenda Bernal i a Joan Costa la invitació per fer-la i la idea original que s'amaga a l'inici d'aquest tema (o més aviat temàtica). I més en concret, també a Joan Costa, a Neus Nogué i a altres col·legues moltes idees i molts suggeriments en relació amb tot el que s'exposa al text. Els errors que hi hagi són patrimoni del qui escriu, per descomptat.

2. Vegeu SOLÀ 1994, p. 12-14 per a una exposició sobre el que es pot o s'ha d'entendre com a normativa.

és l'estudi de l'ús del llenguatge»), la qual ens delimita —vagament— una àrea d'estudi immensa. Des d'aquí podem anar a raure (en sentit recte) a les més específiques, com les que dona Levinson (1983, §1.2), en especial l'última: «Pragmatics is the study of deixis (at least in part), implicature, presupposition, speech acts, and aspects of discourse structure»; ara, amb definicions per extensió com aquesta, sempre dubtarem de si un altre (nou) camp també formarà part de l'anomenada, per molts, «mirada pragmàtica».

2. Normes constitutives i normes reguladores

Mentre que les definicions habituals de la pragmàtica fan pensar en un terreny d'estudi amb fronteres *flou*, més aviat toves i borroses, la norma prototípica de la gramàtica prescriptiva categoritza sense dubtes el que és correcte i el que és incorrecte, separa dràsticament els usos bons dels dolents. Quin és el valor, aleshores, d'una «norma pragmàtica»? Renate Bartsch (1987, p. 171) ordena el complex món dels diferents tipus de normes que s'apliquen a la comunicació en normes de productes comunicatius (de tipus tècnic, com les grafèmiques, morfèmiques, sintàctiques, gestuals o entonatives) i normes d'ús dels mitjans o instruments comunicatius (semàntiques, pragmàtiques i estilístiques, enteses aquestes últimes com una subclasse de les pragmàtiques i que regulen la constitució dels textos i l'ús dels registres).

En el fonament de la concepció de Bartsch hi ha la distinció entre l'aspecte (*appearance*), la forma i la substància dels mitjans comunicatius, i l'ús (*use*) d'aquests mitjans; recorden l'habitual metàfora del vehicle (amb el motor, la carrosseria, les rodes, etc.) i la utilització que en fem: l'engeguem i fem via. Però darrere les seves paraules trobem una distinció encara més bàsica: la prescripció versus la descripció. Quan fem de gramàtics prescriptius diem que en català la construcció *Hi han masses cases buides per vendre* és incorrecta (amb raó/raons o sense, ara no hi entrarem). Quan fem de gramàtics descriptius diem que l'oració anterior és habitual en boca de molts catalanoparlants, fins i tot podríem convenir que per a la majoria de parlants no té cap tret especial (o especialment sospitós). Louis Hjelmslev (1928, p. 246), que precisament no és sospitós tampoc per la banda de l'heterodòxia lingüística (tret potser de la terminologia), ho reblava quan deia que es pot considerar «la correcció gramatical como algo artificial, el privilegio de una minoria de hablantes» i que aquesta «clase de corrección gramatical no incumbe a la gramática empírica y científica, sino a la gramática normativa, que es extraña a la lingüística».³

3. Apud COSTA 2000, p. 99. La font és L. HJELMSLEV, *Principes de grammaire générale*, Copenhague: Bianco Lundo, 1928. Citat per la trad. esp.: *Principios de gramática general*, Madrid: Gredos, 1976, p. 105.

Hjelmslev apunta a l'artificiós caràcter elitista de moltes normes gramaticals prescriptives, que consideren bons certs usos per raons, molt sovint, associades a la tradició: assenyalen les fites d'una llengua de prestigi. S'hi acaba dibuixant un cercle argumentatiu viciós: la bona gramàtica prescriptiva és la de la varietat de la llengua que té prestigi (tradició, autoritats, etc.), i la llengua que té prestigi ha de seguir necessàriament la gramàtica prescriptiva.⁴

A més a més, darrere la classificació de Bartsch podem descobrir, encara, i per tancar aquesta presentació, una classificació essencial pel que fa a les normes: la que John R. Searle (1969, §2) establia entre normes *constitutives* (són l'essència de l'activitat, com les dels esports, sia el bàsquet o els escacs) i normes *reguladores* (controlen l'activitat, però no la constitueixen, no en són l'essència: per exemple les de trànsit, que tots sabem que es poden transgredir tot fent l'activitat que regulen: circular). Doncs bé, les normes típiques de la gramàtica prescriptiva són constitutives: l'activitat normativitzadora és el que fan les normes mateix, està definida essencialment per les normes; en canvi, les normes típiques de la pragmàtica regulen l'activitat —la parla, la comunicació— però no la constitueixen. Aquesta és l'arrel d'una profunda discrepància, però veurem tot seguit que també es poden plantejar algunes connexions, encara que siguin superficials.

3. La pragmàtica com a terreny relliscós, la normativa com a categorització segura?

En termes molt radicals, no hi ha connexió entre pragmàtica i normativa. Però si defensem que la gramàtica prescriptiva no pot ser aliena al coneixement lingüístic, el camí de connexió és possible. I malgrat que la reflexió pragmàtica pot semblar relliscosa (o relativa) i la norma segura (o categòrica), cal recordar que la norma no arriba a tots els racons de la llengua, ni de bon tros, i que per tant són molts els aspectes que no queden prescrits. Quan la normativa queda lluny, apareixen les guies d'ús, l'experiència i la intuïció. Pensem en aspectes tan generals i fonamentals com la diferència entre referència inespecífica (genèrica) i específica, als exemples (1) i (2), l'assignació de referents (3) o les possibilitats de desfer ambigüitats (4):

- (1) a. Es vol comprar un cotxe groc [qualsevol].
b. Es vol comprar un cotxe groc [que ha vist al carrer].
- (2) Diuen que a Nova York atropellen un home [diferent?] cada hora...

4. Aquí ja apareixen esquerdes: no hi ha cap possibilitat per a la discrepància? La llengua de prestigi segueix sempre i en totes les ocasions la normativa? La qüestió es complica cada cop que la prescripció entra en conflicte amb la gramàtica «científica».

- (3) A: He trobat feina a Santa Coloma!
B: Ah sí? De què?
A: De Gramenet...
- (4) a. El vaig veure passejant [jo/ell/tots dos] pel parc.
b. El vaig veure quan passejava [jo/ell] pel parc.

La gramàtica prescriptiva no ens aclareix tampoc res de les invitacions a la inferència presents als exemples següents:

- (5) a. Si fa sol anirem a la platja.
b. Quan té molt fred s'asseu davant de l'estufa.
c. Es passa hores mirant la tele.

Malgrat que el parlant corrent (i els lingüistes quan no fan de lingüistes) solen interpretar els enunciats de (5) en el sentit que de (5a) es desprèn que s'anirà a la platja si (i només si) fa sol, i a (5b) i a (5c) que el televisor i l'estufa, respectivament, estan engegats, el cert és que en termes lògics (gramaticals, no pragmàtics), els enunciats no ho diuen, i la prova és que els podem allargar desmantellant la invitació a la inferència:⁵

- (6) a. Si fa sol anirem a la platja... i si no també, perquè estic fart d'estar tancat en aquest pis.
b. Quan té molt fred s'asseu davant de l'estufa... i a vegades l'hi encenem, pobret, perquè s'escalfi, però si borda no.
c. Es passa hores mirant la tele... i no sé què coi deu pensar, però no l'engega pas, l'avi.

La normativa va per altres viaranyis i no es preocupa gaire d'aspectes semàntics i pragmàtics que fins i tot les gramàtiques descriptives tracten de manera diferent. En tenim un exemple en la interpretació de l'imperfet de subjuntiu, que Wheeler, Yates i Dols (1999, p. 499) associen a un sentit d'impossibilitat (en el desig): «*tant de bo* is used to express wishes in exclamatory form. The verb will be in the present subjunctive if the wish can be achieved and in the imperfect subjunctive if the wish is completely impossible». Badia (1994, p. 262), en canvi, parla simplement d'un grau més elevat de probabilitat o incertesa: «el caràcter més probable (en present) o més hipotètic (en imperfet) de la consecució del desig». En algun context pragmàtic particular,

5. O cancel·lant la implicatura, si convenim que hi és (no entro en detalls més tècnics ni en les corresponents i possibles explicacions del fenomen).

l'afirmació de Wheeler, Yates i Dols sembla lògica i versemblant, però eixamplant els contextos pragmàtics de producció/recepció veurem que l'apreciació de Badia és la correcta.⁶ La qüestió de la interpretació (i de les possibles ambigüitats o amfibologies) es repeteix en el cas de força connectors, que mereixen un comentari a part.

3.1. *Pragmàtica, normativa i connectors*

Els connectors ens forneixen molts bons exemples per analitzar les relacions entre aspectes pragmàtics i normatius. Per començar amb un cas prou conegut, a l'entorn de la interpretació dels connectors *i* i *o* sabem que hi ha, des d'una perspectiva pragmàtica, tones de tinta vessades amb molt bons propòsits. Amb l'avinentsa de la simplicitat, ara les podríem reduir al següent: acostumem a preferir *i* (i no pas *o*) en el cas de la intenció de suggerir una interpretació inclusiva, i *o* en el d'una d'exclusiva. Això significa que, malgrat que (7a) es pot entendre com a (7b) i com a (7c), la lectura o interpretació preferida (més habitual, menys marcada) que se'n fa és l'exclusiva, perquè pressuposem o inferim (en sentit corrent) que per a una interpretació inclusiva hauríem triat *i*:

- (7) a. M'agrada (o) el sushi... o el sashimi...
- b. M'agrada el sushi... i el sashimi...
- c. M'agrada (o) el sushi... o el sashimi... [però ara no me'n recordo].

Amb altres paraules, a la inversa, no solem utilitzar *o* amb una interpretació inclusiva. Encara que és factible (i «incontestable», en termes lògics), preferim, en aquests casos, *i*. La normativa, fins aquí, segueix el que diu la lingüística descriptiva, i no hi afegeix res més. Què n'hem de dir, aleshores, de l'invent, més o menys recent, del «famos» *i/o*? Doncs en un terreny estilístic, i fent una certa abstracció del context, en molts casos podríem dir-ne el que sàviament s'apunta per exemple al *Llibre d'estil* del Parlament, una institució en què convindrem que és molt convenient que se sàpiga ben bé què volen dir les coses que es diuen o s'escriuen: «en llenguatge jurídic i administratiu cal evitar aquesta construcció perquè és ambigua i va en detriment de la claredat i la concisió exigibles. La solució, per tant, és examinar quina conjunció és més escaient a cada cas particular i emprar-la en exclusiva». Així, s'aconsella de dir «les mares i els pares treballadors poden gaudir d'un període de descans laboral legalment establert» perquè s'entén que tant els pares com les mares tenen aquest dret, encara que no l'exerceixin tots dos alhora, o bé referir-se a «[e]ls

6. Vegeu PAYRATÓ 2002, p.1216. La interpretació contrafàctica és, en general, la preferida a primer cop d'ull (o d'orella) en enunciat com «Tant de bo que hagués aprovat l'examen», però l'adscripció de l'enunciat a un context adequat (i pertinent) ens fa veure de seguida que no és pas l'única possible.

estudiants de diplomatura o llicenciatura» perquè s'entén que els estudiants no poden cursar una diplomatura i una llicenciatura simultàniament.⁷

Una altra consideració a fer és —tot i que ara no ens hi endinsarem— si per a alguns parlants continua sent més diàfana la solució *i/o* (diuen que els fa veure més nítidament el que sempre vol dir *o*), i si aquests parlants tenen «dret» a fer-la servir... I des d'un punt de vista normatiu, la qüestió és, directament, si *i/o* és una construcció, un connector *correcte* o *incorrecte*. Però en el fons no hi ha resposta possible, o almenys no n'hi ha una de prou *bona*, perquè som en la *no man's land* típica entre el que dictamina la normativa, per un costat, i el que es proposa i es va convencionalitzant i gramaticalitzant en els usos lingüístics, per l'altre. Si s'argumenta que la construcció no és correcta perquè no està recollida (és el rerefons de la típica pregunta d'un parlant corrent sobre si «existeix» tal paraula o construcció, en català), caiem en una visió molt reduccionista i molt pobra de la normativa (tot el que no entra o apareix a la gramàtica o al diccionari és incorrecte). Vista així, qualsevol innovació del català col·loquial o corrent seria incorrecta. De fet, si repassem els criteris de correcció utilitzats al llarg de la història (vegeu, per exemple, Solà, 1977) recordarem que força construccions avui acceptades abans havien estat «prohibides», *de iure* o *de facto*, i havien sigut substituïdes a la pràctica per molts correctors. Penso, per exemple, en casos com el de *en canvi* (que no estava recollit al diccionari), o *no només* (un neologisme gens suspecte de castellanisme) o *així, doncs*, versus *així doncs*, etc. Avui podríem citar casos com ara el de *per últim* (possible castellanisme que sovint és objecte de correcció, en els escrits, però que és usual en el col·loquial de molts dialectes), i dos neologismes curiosos que apareixen bastant sovint en català oral i ja, a vegades, en català escrit: *lo únic (que) / l'únic (que)* (amb un sentit pròxim a *ara bé*) i *màxim* (amb un sentit similar a *si de cas*). A continuació se'n recullen exemples escrits; els orals són tan abundants que crec que no cal donar-ne prova, i de fet els valors semanticopragmàtics orals i escrits són segurament els mateixos, si de cas hi ha diferències de tipus funcional (de registre i de freqüència):

- (8) a. Es podria dur a terme efectivament, l'únic que proposem a tothom per igual el CO, ja que aquest tipus de projectes no tenen data de finalització [missatge de correu electrònic; CO és l'abreviatura de *compte corrent*].
b. Jo l'únic és que no puc estar bé amb la noia am que [sic] estic sortint perqu[è] molts cops em fixo i penso en tios [fòrum d'internet].
- (9) a. Màxim farem servir els crampons a algun lloc [fòrum d'internet].
b. Màxim farem una birreta a la vostra salut [fòrum d'internet].

7. Serveis d'Assessorament Lingüístic, Parlament de Catalunya, 2012 (fitxa *i/o*). Agraïco a Margarida Sanjaume, directora dels Serveis, la informació facilitada.

Des d'un punt de vista pragmàtic, els exemples anteriors són molt interessants pel que fa a les estratègies de cortesia i d'argumentació utilitzades, pel que fa a la gènesi dels connectors i al seu procés de convencionalització (social) i de gramaticalització (lingüística), però en canvi des d'un punt de vista estrictament normatiu l'interès es redueix, perquè es tracta de dir, en últim terme, només si els connectors són correctes o no. Tot i que ens tornem a trobar, doncs, aparentment, en dos camps de joc ben diferents, ara es fa visible una altra de les connexions: els criteris pragmàtics haurien de ser pertinents a l'hora de decidir si una forma és normativa. Pensem en dos casos més avançats que (10) i (11), i molt més coneguts, sens dubte: *és clar / esclar* i *si us plau / sisplau*. En el primer, s'ha de valorar si la diferència de significat i d'ús (per a molts parlants catalans) entre *és clar* i *esclar* es considera que és una raó suficient, al costat d'altres factors i raonaments, per acceptar la nova forma *esclar*. En el segon, la qüestió es complica si no es vol caure en la incongruència, ja que si no s'admet *sisplau* (com a forma contracta que no marca persona gramatical) es fa molt difícil argumentar que *si us plau* es pot adreçar a una segona persona singular, malgrat el que recull el mateix *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC), que contrasta —i molt!— amb el que recull el *Gran Diccionari de la Llengua Catalana* (GDLC, a part de tot, anterior al DIEC en la data de publicació i acreditat o avalat per l'Institut):

- (10) 3 **si us plau**: Expressió de cortesia per a demanar alguna cosa. *Escolteu-me, si us plau! Si us plau, Pere, deixa'm el teu llibre.* [DIEC, s.v. *plau*].
- (11) 3 **si us plau** (o **si et plau**, o **si li plau**, etc.): Formes de cortesia per a demanar quelcom. *Escolteu-me, si us plau!* [GDLC, s.v. *plau*].

Amb la lingüística descriptiva («científica», segons Hjelmslev) i la pragmàtica (de qualsevol mena) a la mà, el segon exemple de (10) és agramatical i pragmàticament anòmal (*aberrant* o *absurd*, seria el terme tècnic), perquè s'hi hauria de mantenir el tractament de *vós* (com en el primer exemple). Per molt relativa o relliscosa que entenguem que pugui ser la pragmàtica, la barreja de persones gramaticals no està justificada (així sembla precisament que s'insinua al GDLC, més sensat, en aquesta ocasió, i al marge del risc de l'artificiositat). Així, ara som a l'altre extrem: l'absurd gramatical (normatiu) en contraposició a la normalitat gramatical i pragmàtica. Ben segur que totes les gramàtiques normatives de totes les llengües del món (que en tenen) amaguen punts foscos, però convindrem, també, que s'ha de fer el possible per il·luminar-los.⁸

8. No en pretenc fer una llista, perquè no és l'objectiu de l'article, però importa adonar-se d'aquestes zones obscures. Cf. en català casos com el de *hi ha / hi han* o, canviant de paradigma, plurals com el de *lla-pissos*. Pel que fa a *sisplau*, vegeu-ne l'estudi (pragmàtic i històric) d'Alturo i Chodorowska-Pilch (2009).

3.2. Pragmàtica, dixi i normativa. Els tractaments

La dixi queda a cavall de la gramàtica (sintaxi i semàntica) i la pragmàtica, perquè les formes gramaticals s'omplen de contingut en els contextos d'ús.⁹ Els dos o tres graus que trobem en els dialectes catalans (pròxim o immediat / mediat / llunyà) i en l'estàndard no mereixen cap comentari especial, més enllà del que s'acaba de dir sobre la (in)congruència de l'ús de *sisplau*. També en el cas dels tractaments, en què el català presenta una triple distinció (*tu/vós/vostè*), s'ha de remarcar un canvi de tendència que s'està produint en l'ús de *vós*, ja que, al marge dels usos vius d'aquest tractament que encara es poden trobar (entre familiars, sobretot cap als avis, i entre col·legues), en alguns casos apareixen usos de *vós* com a marca de formalitat o amb un grau de cortesia superior a *vostè*, que trenquen la tradició en el sentit de no fer servir *vostè* com a marca de formalitat (i allunyament) més alta. Però la normativa no entra, en principi, en consideracions d'aquesta mena, es limita a donar el vistiplau a les formes lèxiques que es fan servir com a tractaments o dítics. Si de cas, els límits són la interferència d'altres llengües (per exemple l'abús de *vostè*, en alguns contextos i posicions) i la coherència o interpretabilitat del text, dues fronteres que van molt més enllà de la dixi. Pel que fa a la interpretabilitat, que és el fenomen que assenyala els autèntics límits de la pragmàtica, la normativa sovint no hi entra, tampoc, encara que s'arribi al terreny de l'absurd o com a mínim de l'estranyesa: per exemple, en la propaganda (feta a Catalunya) d'un balneari lúdic andorrà presentat textualment com «el més conegut del territori» (?). Tothom que ha corregit textos s'ha trobat un dia o un altre amb una de les pitjors paradoxes de la seva feina: haver de donar per bo (gramaticalment) un text que diu bestieses o, si més no, mostra inconsistència.

3.3. L'ús de nocions pragmaticosemàntiques en la gramàtica normativa. Un exemple

Les restriccions de verbs com *convèncer*, *lloar* o *insultar* pel que fa a un ús realitzatiu (o performatiu), en primera persona del singular del present d'indicatiu, tenen a veure amb trets semanticopragsmàtics d'aquests verbs associats als actes de parla que manifesten o executen (vegeu Payrató 2010, p. 81). Per això no solem dir, per exemple, *Jo et convenço* sinó *Jo et convenceré* (amb el que diré o faré). Això es pot explicar amb paraules corrents i sense necessitat de recórrer a gaires tecnicismes propis de vocabularis d'especialitat, en aquest cas de tractats de semàntica o pragmàtica. La normativa lingüística no arriba tampoc a aquests terrenys, ni sol utilitzar nocions que resulten estranyes a un parlant corrent («normal», amb tantes cometes com vulgueu). Sobta per això mateix, en la normativa del català, que es faci servir la noció de *verb d'acció voluntària* en el cas (ben «famós») de l'ús de les preposi-

9. En el cas de la dixi hi ha, precisament, un comentari sobre la seva dimensió pragmàtica en la versió provisional de la nova gramàtica normativa de l'Institut d'Estudis Catalans (p. 97), tot i que no apareix enlloc el terme *pragmàtica*.

cions *per* i *per a* davant d'infinitiu, i encara sobta més que verbs com *utilitzar*, *usar*, *emprar* o *fer servir* es considerin d'acció involuntària (o es tractin com si ho fossin). El manlleu de nocions tècniques per part de la normativa gramatical hauria de ser molt escrupolós (sol ser-ho); altrament l'efecte que en resulta és confús o absurd. En aquest cas les dificultats de l'aplicació de la prescripció ja han estat apuntades per lingüistes més que il·lustres, i no faig sinó sumar-m'hi amb el comentari d'un exemple:

- (12) a. El nen fa pipí per (a) cridar l'atenció.
b. El nen es fa pipí per (a) cridar l'atenció.
c. El nen es fa pipí sense voler, però el pediatre diu que, en el fons, inconscientment, ho fa per (a) cridar l'atenció.

El concepte mateix de «verb d'acció voluntària» no figura als diccionaris de català corrents. I en els específics (de lingüística), per exemple el de Saldanya et al. (1998), el que hi trobem és la distinció —habitual tècnicament— entre «verb d'acció» (amb un subjecte que fa d'agent) i «verb estatiu» (amb un subjecte que sol ser experimentador o tema). Una noció ja *per se* confusa i diferent de la tècnica no pot ser la guia perquè un parlant «no especialitzat» hagi de decidir quina preposició ha d'utilitzar davant un infinitiu en casos com els de l'exemple (12). Si estem d'acord a seguir la recomanació (Coromines *dixit*, entre altres) de no carregar de gramàtica innecessària (o equivocada!) el parlant corrent, s'ha de concloure que el cas particular de la normativa de l'ús de *per* / *per a* davant d'infinitiu està mal resolt.

4. Pragmàtica, normativa i estil

Algun dels aspectes analitzats o comentats més amunt, per exemple el dels tractaments, condueix a la relació entre normativa, pragmàtica i estil, on arribem també des dels diferents tipus de norma plantejats a l'inici (apartat 2). De nou, si comencem amb una afirmació curta i contundent, hem de dir ara que la normativa d'una llengua no hi entén, d'estils: simplement no hi entra, no els toca. I això, encara que qualsevol institució normativa pugui redactar, ni que sigui a efectes purament interns, un llibre d'estil (aplicable a les seves publicacions, als webs, etc.). Però la gramàtica prescriptiva el que fa, pròpiament, és determinar el marc, les fronteres del territori (la correcció), i quedar-se a les portes del que resulta més o menys adequat (i per consegüent, de manera inevitable, més o menys discutible). Si agafem com a mostra fragments de la introducció general de la versió provisional de la nova gramàtica de l'Institut, ens adonarem de seguida d'aquest fet, mai més ben dit i fet pel que fa als exemples (13) i (14):

- (13) Fet i fet, no se n'ha fet cap refosa [pàg. 20].
- (14) se li han de fer entenedores: en el moment actual es fa difícil d'adreçar-se al conjunt de la comunitat i d'intentar fer una sola proposta unitària en aquest camp. Fet i fet, l'orientació normativa de fets de pronúncia no hi manca [p. 19].

En efecte, la normativa no entra, posem per cas, en els graus de repetició (exemples anteriors) que són permissibles en un text. Als qui han corregit redaccions escolars no se'ls escapa que sovint té més bona nota un text repetitiu i pobre (però correcte) que un de ric, expressiu i variat... però amb algunes incorreccions. La normativa no entra tampoc en l'adequació i l'enginy de les metàfores o comparacions:

- (15) la creativitat dels parlants és una realitat més esponerosa que la més detallada de les descripcions, i és tan inaprehensible com l'argent viu [p. 17].
- (16) la difusió del model estàndard des de la trona [p. 22].

Ara bé, amb una metàfora musical, els grinyols es comencen a percebre quan els instruments no estan gaire ben afinats, i rasquen i emeten sorolls més que notes:

- (17) hem mirat que fos màximament invisible [p. 18].
- (18) Quan s'escau, l'àmbit d'ús es precisa atenent al mode, al registre, al nivell de formalitat, corresponents [p. 24].

Pel que fa a (17), és graduable, la invisibilitat? Aparentment, no. La invisibilitat, segons el DIEC, és una qualitat no comptable, no parcial... i a primer cop d'ull (canvi de metàfora), o s'és invisible o no se n'és, però a mitges o a trossos o a graus, no. De visible sí, que se'n pot ser, en un continuïum, i per exemple es parla sovint de visibilitat reduïda (aplicada al que es pot veure en una carretera o en una pista d'esquí, o des de fa un cert temps aplicada també a las presència de les dones en àmbits de poder).

D'altra banda, la diferència entre *escau* i *s'escau* és relativament discutible, perquè els matisos semàntics a voltes s'escapen i, segons com, es barregen, però en l'exemple (18), també aparentment, hi escauria millor la forma *escau*, i no pas *s'escau*, si no volem forçar massa la interpretació. O és la pragmàtica, qui hi té l'última paraula? Som al límit, a la frontera entre estilística i normativa, que és un terreny que va avançant progressivament des de casos més o menys repetitius com els inicials ((13) i (14)) fins a exemples (com (17) i (18)) que segurament un corrector canviaria, tot i que no deuen ser tan evidents si figuren en la introducció d'una gramàtica normativa.

5. Estil col·loquial i estil culte

Arreu entrem també en franges que van de les varietats col·loquials a les formals, i la diferència de tracte pel que fa als extrems és evident. Mentre que el cultisme no va aparellat mai amb el rebuig de la normativa, el col·loquialisme sovint és qualificat d'incorrecte si no s'adiu, estrictament, amb la norma prescriptiva. I tanmateix cada vegada es fa més difícil dir que formes com *digue'm* (en lloc de *digues-me*) o *conei-xe't* (en lloc de *conèixer-te*) o *llapissos* són, simplement, «incorreccions» o «faltes». Les propostes d'estàndard oral de l'Institut van ser benvingudes, i van contribuir molt a aclarir el panorama i a assentar les bases per a l'anàlisi i la discussió, però no són gaire entenedores pel que fa al concepte pròpiament dit de correcció, sobretot amb relació al transvasament de judicis (de correcció) d'un registre (oral, per exemple) a un altre (escrit, per exemple). El fragment amb el punt dolç d'aquesta qüestió rememora l'obscuritat de la norma repassada abans en el *per* i *per a* davant d'infini-tiu, i continua sent avui la joia de la corona de l'hermenèutica normativa:

Ja ni caldria tornar a dir-ho; ben mirat, però, potser insistint-hi refermarem més inequívocament el fi que perseguim: aquesta proposta es refereix —i es limita— a l'estàndard oral, que és el que afecta directament els mitjans auditius i audio-visuals, l'ensenyament en general i qualsevol altre ús públic de la llengua; en tot cas, els mitjans de la comunicació escrita podran, només per via analògica, inferir certes aplicacions indirectes de la intenció que la motiva. *Aquesta proposta no s'ha d'interpretar, doncs, com una modificació de la normativa gramatical i ortogràfica en vigor.* [IEC, *Proposta [...] 2, Morfologia*. 4a ed. rev., 1999, p. 10]

Què deu voler dir, que «en tot cas», podrem «inferir», però «només per via analògica», «certes aplicacions indirectes» (!) «de la intenció que la motiva»? Una de les qualitats que ha de tenir qualsevol normativa és el caràcter explícit. Comptat i debatut, sabem que «podem» escriure *bastanta* només quan el terme apareix al diccionari normatiu, igual com en el cas esmentat més amunt de *en canvi*. Perquè el problema, en el fons, no té cap solució adequada si es parteix d'una concepció rígida de la gramàtica prescriptiva: i com més rígida, menys espai per a la variació, i per tant per als registres o varietats funcionals, orals i escrites, planificades o espontànies, especialitzades o corrents. La versió pura i dura de la normativa —com el purisme més enrocat— pressuposa una sola llengua, una sola varietat. És la que se sol anomenar «llengua culta» (o «de cultura»), també «llengua de prestigi», «literària», «alta», «formal»... Si partim, en canvi, d'una concepció menys rígida de la normativa —i molt més pragmàtica, en tots els sentits— potser no trobarem tampoc d'entrada una solució ideal al problema, però almenys quedarà més ben enfocat: cal desenvolupar unes convencions de correcció per a cada registre que siguin raona-

bles i adequades, i, com a tals, acceptades per la comunitat de parla (i per les subcomunitats conseqüents, associades a cada (sub)registre). Això s'ha anat fent en català en molts registres i àmbits d'ús, en paral·lel a l'estandardització, però el procés no ha acabat (i en el fons no acaba mai, realment, perquè l'estandardització implica justament un procés i no pas un estat). I no es pot deixar de dir: una convenció és precisament això, *només* una convenció, o sigui, seguint el DIEC un «[c]ostum, opinió, regla, etc., que és fruit d'un acord exprés o tàcit entre les persones».

Les convencions normatives haurien de facilitar els usos lingüístics, i ho fan si es fonamenten en convencions pragmàtiques i socioculturals, tot plegat encara que sigui per pura convenció. Podem buscar raonaments subjacents que les justifiquin, i tant de bo que els trobem, però a vegades no hi són o no són clars, com en l'ortografia, que ens il·lustra que no sabem gaire bé per què escrivim majúscula o minúscula en alguns casos: *Renaixement* (gairebé sempre), però *neoclassicisme* i *barroc* (cada cop més) o *Neoclassicisme* i *Barroc* (encara força sovint); *Humanisme* (bastant sovint) i *humanisme* (no tant); la *Il·lustració*, però el *classicisme*, *l'Anyell de Déu...* però *la cabra de la Legió...*

6. Pragmàtica i diccionari normatiu

Si hi ha un camp en què la pragmàtica pot dir-hi la seva amb veu alta, és el del diccionari normatiu. Per una banda, pel que fa a l'admissió de termes, perquè sempre, quan s'ha de decidir la inclusió d'un de nou (o, menys sovint, l'eliminació d'un dels antics) hi intervenen raons pragmàtiques, a vegades revestides amb el mot clau de la «necessitat». Per una altra banda, perquè en la redacció de les entrades suren marques (que delaten l'enunciador) de tota mena: algunes volgudes, deliberades; d'altres, inadvertides. Entre les primeres trobem les traces de la variació funcional, que sovint no obeeixen a criteris gaire fermes ni sistemàtics. El DIEC ha reduït les marques a *popular* i *vulgar*, però hi ha cops que no s'acaba d'entendre com s'han d'interpretar, per exemple en el cas de la paraula *merda*, que en totes les accepcions queda marcada com a popular, excepte en *merda de bruixa* (una planta) i l'expressió *ésser cul i merda*, que no té cap marca i que remet a *cul*.¹⁰ Deixem de banda si proferir la paraula *merda*, en català, és popular o vulgar, que és un tema filosòfic que s'escapa de les finalitats d'aquest article (per exemple, al DGLC es fa servir també una sola marca per a *merda*, però aquest cop és justament l'altra, la de *vul-*

10. Vegeu PAYRATÓ 1994, on s'analitzen casos de diversos diccionaris, que combinen de manera més aviat incomprendible les marques *familiar*, *popular*, *col·loquial* i *vulgar* (i no en fan servir d'altres com *informal* o *tabú*).

gar). En el diccionari normatiu la pregunta que sorgeix és, un cop s'ha decidit posar la marca *pop* a les (sub)accepcions, per què no hi figura a *ésser cul i merda*? A part que, des d'un punt de vista metalingüístic i funcional, aquest ítem és una *contradicció in terminis* com una casa de pagès, no és popular? Si anem a l'entrada *cul*, tal com ens suggereix el diccionari, veurem que llavors sí que és popular... i pensarem doncs que en l'altre hi ha hagut un oblit, però descobrirem, de retruc, que *perdre el cul per algú o alguna cosa* també és popular, mentre que *donar pel cul* o *prendre pel cul* són vulgars (?!): les expressions o els fets? I *ser el cul d'en Jaumet* o *un cul de taverna, de cafè o d'església* no són, per acabar-ho d'adobar, ni populars ni vulgars... ¿per omissió, un altre cop, o deliberadament? Quin sentit té, la normativa, en tots aquests casos? Només hi val la pragmàtica *real*, és a dir, la fonamentada en la pràctica de la competència comunicativa dels parlants.

Les quantificacions són de mal fer, en qualsevol diccionari, i potser encara més en un de normatiu. Però si es fan, han de ser equilibrades i coherents. Encara que puguin semblar només detalls, totes les referències d'un diccionari normatiu són «oficials», i haurien de ser mesurades, però el punt de vista sempre l'acaba marcant la (nostra) experiència pragmàtica, no el diccionari mateix. Així, al DIEC els tiranosaus tenen els braços «curts» (tot és relatiu, per descomptat)¹¹ i les puces són de «petites dimensions», però les formigues no. El lleó és «d'una gran corpulència» i el tigre «el més gros de la família»; i ara fixeu-vos què passa amb les *tigresses* en el salt que fan del GDLC al DIEC:

- (19) **tigressa 2** *pop*. Dona atractiva, provocadora, molt activa amorosament i sexualment. [GDLC, vers. electr., s.v.].
- (20) **tigressa 2** f. [LC] *pop*. Dona atractiva, provocadora, activa amorosament i sexualment. [DIEC 2, vers. electr., s.v.].

L'«oficialització» del terme ha fet que perdés el *molt* de la seva activitat. I no caiquem en l'anècdota, imaginant una acadèmia deliberant (acaloradament) sobre els graus d'escalfor de les tigresses, o demanant-se —com fa un servidor— què vol dir «activa amorosament», però no es pot dubtar que els fonaments de qualsevol definició normativa demanen una labor seriosa, documentada i mesurada. També que eviti discriminacions i conflictes en relació amb molts temes del que avui es considera políticament (in)correcte. Pensem en les definicions de termes com *discapacitat*, *minusvàlid* i *subnormal* (i si necessiten marques o no cal) i, en l'àmbit polític i social, de conceptes com *nació*, *sobirania*, *dret a l'autodeterminació* o *terrorisme*. I

11. Els problemes de fons són els criteris utilitzats i la comparabilitat de les entrades. Mentre que se'ns informa que els diplodocus són, simplement, «de grans dimensions», dels tiranosaus se'n detalla longitud, pes i alçada: «de fins a 14 metres de longitud, 6 metres d'alçada i 7 tones de pes».

encara en la mateixa tria del mot: *inuit/esquimal*, *amazic/berber*, amb unes primeres formes, no despectives en l'origen, que semblen les preferibles; o, en l'àmbit comercial, la dualitat *xampany/cava* i el seu efecte en la llengua corrent.

La pragmàtica pot ajudar també a fer distincions més afinades en termes poc estudiats. El DIEC recull *eh* amb tres accepcions i sota una sola entrada:

- (21) *1 interj.* [LC] Expressió usada per a interrogar demanant el que no hem entès o fingim de no haver entès, o bé la conformitat, la submissió, etc., al que acabem de dir.
2 interj. [LC] Expressió usada per a expressar menyspreu.
3 interj. [LC] Expressió usada per a cridar l'atenció d'algú. *Eh, Roser, vine! Eh, eh, torna! Eh, surt, que no hi veig!* [DIEC 2, vers. electr., s.v.].

En canvi, el GDLC ho fa més acuradament, en dues entrades, la primera subdividida en dues accepcions, i al seu torn la primera d'aquestes en quatre subaccepcions. Efectivament, les funcions pragmàtiques que aconsegueixen *eh*₁ i *eh*₂ són distintes, i a més a més, tot i que no es digui als diccionaris, la pronúncia és diferent —almenys en alguns dialectes—, i es fa amb vocal oberta, la primera, i tancada, la segona:

- (22) *eh*₁
[s. XIII; interjecció de creació expressiva, existent ja en ll., com *ei*, *eia*, *ehem*, *hem*]
interj 1 [interrogativa] 1 Indica petició de repetició o aclariment d'alguna cosa que hom no ha entès. *Eh?: què has dit?*
2 p ext Eh?: no pot ser veritat!
3 Indica petició d'assentiment a allò que hom diu; *oi? Eh, que sí? Vindràs, eh?*
4 Indica petició d'atenció a allò que hom diu. *Que no t'ho hagi de tornar a dir, eh? Gràcies, eh?*
2 Ecs, uix. *Eh, quina pudor!*
- eh*₂
[v. *eh1*]
interj Interjecció usada per a cridar l'atenció d'algú, tant si és lluny com a prop. *Eh, Pere, vine! Eh, eh, torna! Eh, que em fas mal!* [GDLC, vers. electr., s.v.].

Si tenim en compte arguments pragmàtics (als quals es pot afegir la diferència de pronúncia), la separació entre les dues entrades sembla lògica, encara que l'etimologia (segons el mateix GDLC) pugui ser coincident. Si pesa més el criteri etimològic

(que al parlant corrent li queda molt lluny), *eh* tindrà una sola entrada, com la tenen *banc* o *taula*, encara que puguin desplegar una desena o més d'accepcions.

7. Sentits rectes, dobles sentits... i sentits estranys

La perspectiva amb què ens mirem un enunciat comporta que la interpretació que en fem pugui variar. Fins i tot en el cas dels més corrents, ordinaris i banals:

(23) A: Quan passa, el carter?

B: Em sembla que un dia sí i un dia no...

A: I com comença? Sí o no?

[conversa entre un adult i una nena de quatre anys i mig].

La visió infantil, en aquest cas (i en molts d'altres) és diferent de la típica d'un adult: és seqüencial, enfoca un dia i a partir d'aquest el següent; l'adult es mira el conjunt, la globalitat dels dies, com si ho fes a vista d'ocell. Les estratègies cognitives dels parlants no són idèntiques, especialment si pel mig hi ha criatures.

Per descomptat, tots convenim que la normativa ha de contribuir a confirmar els sentits de les paraules i els enunciats que la lingüística s'encarrega de descriure i explicar com a disciplina científica. Però com en casos anteriors, a vegades la normativa i la pragmàtica no avancen pels mateixos camins o viaransys. Imaginem, per exemple, que volem saber una cosa en aparença senzilla com la diferència de significats i d'usos entre *algun/-a* i *alguns/-es*, una pregunta que ens podria etzibar algun aprenent de la llengua o una altra criatura més o menys curiosa. O *algú* que es demanés per què *algú* és invariable, no té forma de plural, i *algun/alguna* sí que en tenen (i amb més motiu si s'adona que *algú* sol ser definit pels diccionaris com «alguna persona»). A banda d'adreçar-los als estudis pertinents,¹² el diccionari normatiu sembla resoldre la qüestió definint *algun/-a* com «[u]n petit nombre indeterminat de persones o de coses, a vegades una de sola». És, de fet, la mateixa definició que trobem també al GDLC, clara, succinta i comprensible, i prové del *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra (DF). El lector inexpert, però, sigui estranger o infantil, o totes dues coses, ¿entendrà, des d'un punt de vista pragmàtic, els exemples següents que encara dona el DIEC?

(24) a. Dels seus dibuixos, n'he vist algun o alguns [DIEC, DF].

b. Compararé alguna pintura de les teves [GDLC].

12. Vegeu SOLÀ 1999 i, *in extenso*, SOLÀ (dir.) 2008.

- (25) a. Si veig alguna de les teves dues germanes li donaré els llibres [DIEC].
- b. Si veig algun dels teus germans [GDLC].
- c. Si veig alguna de les dues teves germanes [DF].

Els exemples (24a) i (25a, 25c) causen molta estranyesa —diria— en els parlants nadius, i (25b) és incomplet o està mal puntuat, com (25c). La introducció de les dues formes *ahora*, a (24a), i del quantificador *dues*, a (25a) i (25c), desperta matisos pragmàtics que enterboleixen el sentit normal, habitual, del terme, que sí que queda ben recollit en altres exemples com *A casa d'ell trobaràs algun llibre que t'agradarà* (DF, DIEC, GDLC) i *Han estat a casa alguns dies* (DF, DIEC). EL GDLC no inclou cap exemple amb les formes de plural *alguns/-es*, l'ús de les quals, en la tradició gramatical, ha provocat les reticències d'*alguns* lingüistes (vegeu Solà 1999, p. 99-101, p. 282-284), que les troben menys preferibles, i menys naturals i habituals, que unitats com *uns quants* i *uns*.

És possible que l'estranyesa tingui a veure també amb el fet que els parlants entenen *alguns* amb el sentit d'*uns quants* —no pot ser d'una altra manera— però *ahora* tendeixen a entendre *algun* en referència a una entitat en singular. La imatge del procés cognitiu en la interpretació d'*algun* sembla que va del no-res cap endavant (com en *una mica* o *bastant*), mentre que la d'*alguns* va des d'una totalitat o grup cap al zero, però sense arribar-hi mai (com en *poc* o *no gaire*; cf. el subtítol d'aquest article). Segurament també es produeix una implicatura escalar (com en el cas vist més amunt dels connectors *i* i *o*), en el sentit que si el parlant pot dir *alguns*, com a *En aquella època va comprar alguns llibres d'astrofísica*, ho prefereixi a dir *algun* (encara que aquest terme pugui significar també *uns quants*).¹³ I encara és plausible que intervinguin també en el fenomen raons funcionals i estilístiques: *alguns/-es* sembla més natural en preguntes que no en afirmacions, i sobretot sembla més adequat en registres especialitzats, no corrents, on *uns* connota massa vaguetat i *uns quants* resulta massa col·loquial.

Per acabar, i anant dels sentits rectes a l'altre extrem, el dels sentits figurats, ¿com es reconeix una ironia o un sarcasme, per exemple, en tant que diferents de la construcció equivalent amb un sentit literal? Com sabem si en català *Sí, home!* vol dir que sí (i poca cosa més) o vol dir que no (i algunes altres coses com *I què més?* o *Vés que et moqui la iaia!*)? Tornant a Barch (1987, p. 46), amb qui començàvem,

13. Un fenomen relativament anàleg es dona quan una llengua lexicalitza en dos termes el que una altra ho fa en un de sol. En la traducció poden aparèixer efectes semàntics i pragmàtics estranys, com en l'article 4 de l'Estatut de Catalunya, en versió castellana: «Los poderes públicos deben fomentar la investigación y la investigación científica de calidad, la creatividad artística y la conservación y la difusión del patrimonio cultural de Cataluña.» [Estatut de Catalunya, BOE, <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-13087&tn=1&p=20100717&vd=#a44>]. Les dues *investigacions* espanyoles es refereixen a la *recerca* i la *investigació*, en la versió catalana (dec l'exemple a Margarida Sanjaume).

on la normativa no arriba per falta d'extensió i flexibilitat, hi arriba la pragmàtica una altra vegada amb el concepte de convenció (social i cultural): les nocions de correcció d'una comunitat de parla que regulen la comunicació entre els seus membres «are based on rationality and cooperation as universal principles of human interaction, and on particular conventions of the speech community». Així es determina «what is claimable interpretation of a certain utterance in that speech community». Aquesta *claimability* («reclamabilitat», si en podem dir així) depèn dels estàndards i de les normes de cada grup, sia la comunitat sencera sia un subgrup. Són les convencions catalanes, perceptibles en un context determinat, les que ens concreten el significat de *Sí, home!* En un altre context i en una altra llengua, un jutge (de ficció) explica a un advocat que la declaració que va fer-li un acusat d'assassinat no s'ha d'entendre en sentit literal: «if Mr. Sabich had come from my neighborhood [el jutge és negre, i Sabich, blanc] he would've said, "Your momma." But, in Mr. Sabich's part of town would think they would say: "Yeah, you're right." And what they mean is, "You are wrong." Just to be polite».¹⁴

En la cultura catalana i en l'americana compartim aquesta convenció —entre la ironia i el sarcasme—, però ben segur que no la comparteixen altres cultures del planeta. La pragmàtica, en aquests casos, té un paper que va molt més enllà del de la normativa, perquè la prescripció oficial no hi arriba, i per tant les úniques regles possibles —d'interpretació— són les pragmàtiques, com a normes discursives i culturals, i això fa que s'acosti als terrenys de la lingüística forense, bastant més transcendentals que els que la gramàtica prescriptiva acostuma a controlar.¹⁵

Les convencions controlen no solament les ironies, els sarcasmes o els dobles sentits, sinó qualsevol cas d'ambigüïtat o de recerca de claredat. Per exemple, amb relació als signes de puntuació, i en concret pel que fa al debat sobre els signes inicials d'admiració i interrogació, moltes editorials utilitzen sistemàticament els signes inicials en benefici —segons el seu criteri— de la claredat. En canvi, els casos del desdoblament al femení de formes masculines genèriques i el de l'ús d'un (innovador, molt recent) femení genèric poden crear malentesos evidents, tant en el llenguatge corrent com en registres especialitzats (sobretot en el jurídic!)... si no és que alhora s'acaben desenvolupant i acceptant noves convencions pragmàtiques (entenedores) que impliquin que els masculins no són sempre exclusius (i poden continuar sent genèrics) malgrat que es facin desdoblements ocasionals, no sistemà-

14. Fragment del guió de «Presumed innocent» PAKULA 1990, a partir del llibre escrit per Scott Turow, amb el mateix títol (1987). Adaptat de: http://www.springfieldspringfield.co.uk/movie_script.php?movie=presumed-innocent

15. La pragmàtica és indispensable en lingüística forense perquè, com apunten Ogunsiji i Farinde (2012), les persones no sempre diuen el que signifiquen (o «volen dir»), i els mots literals no es corresponen amb les intencions; per tant, les interpretacions poden conduir al malentès, el conflicte o la comunicació, i qualsevol jutge n'ha de ser molt conscient.

tics; en definitiva, si a la llarga es creen noves regles d'interpretació (pragmàtiques) en la (sub)comunitat de parla, una qüestió que l'etnografia de la parla o de la comunicació ha tingut molt present des dels seus estudis inicials.

8. A mode de conclusió i cloenda

Les fronteres de la pragmàtica toquen la coherència, i arriben als principis universals de la racionalitat comunicativa, del que és comunicable, informatiu o rellevant. Les fronteres de la normativa són locals, i tenen a veure amb la legitimació (social) d'uns usos lingüístics associats o adscrits a una llengua de prestigi. I, en efecte, on no arriba sovint la normativa, hi arriba la pragmàtica, la convenció, amb l'establiment dels estils comunicatius i de producció/interpretació de textos acceptables i acceptats per una comunitat de parla. En un sentit estricte, la pragmàtica no es pot normativitzar ni, de fet, fa cap falta fer-ho: normativa i pragmàtica tenen àmbits diferents, com la lingüística prescriptiva i la descriptiva, com la gramàtica i la pragmàtica. El que importa, si de cas, és trobar-ne els punts d'intersecció, combinar-hi diferents mirades, i saber optar per solucions adequades i pertinents en cada cas. Potser la normativa no necessita tenir sempre darrere la pragmàtica, però sí bastant més sovint del que ens pensem, com aquest article ha intentat demostrar. I en tot cas, si no es pot normativitzar la pragmàtica, sí que convé pragmatitzar la normativa: és una garantia que tocarà de peus a terra i es fonamentarà en criteris racionals d'ordenació dels fets lingüístics i comunicatius. Si es concep així, començarem per entendre la normativa d'una manera més flexible i associada als usos (gèneres i registres). No és gens raonable que, en una societat tan complexa com la d'avui en dia, en una comunitat de parla amb una gran diversitat funcional i estilística de varietats que hi conviuen, pretenguem fer servir una norma simple, única, fàcil i categòrica per a totes les ocasions i tots els contextos. Per bé que tot plegat siguin convencions, l'artificiositat i l'arbitrarietat tenen un límit, i els fonaments de la prescripció lingüística han de ser sòlids i lògics, per una banda, i han d'arrelar en els usos habituals i comuns, per una altra. Els canvis en la concepció i l'aplicació de la normativa no s'han de centrar en els detalls d'una casuística capciosa; han de ser el resultat de concebre la normativa (i d'interpretar-la) des d'una perspectiva pragmàtica, focalitzada en els usos reals —tan diversificats com els actuals— i no en normes abstractes i sense contextos concrets d'aplicació.

Referències

N. ALTURO; M. CHODOROWSKA-PILCH, 2009: «La gramaticalització de *sis-plau*», dins *Els Marges*, núm. 88, p. 7-14.

A. M. BADIA I MARGARIT; C. DUARTE, 1979: *Formulari administratiu aplicat especialment a la universitat*, Barcelona: Curial (citada per la 2a edició, 1981).

A. M. BADIA I MARGARIT, 1994: *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

R. BARTSCH, 1987: *Norms of language. Theoretical and Practical Aspects*, Harlow: Longman.

E. BERNAL; C. SINNER, 2009: «Al seu rotllo: aproximació al llenguatge juvenil català», dins *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 22, p. 7-36.

J. COSTA, 2000: «El concepte de “norma” en lingüística, sociolingüística i planificació lingüística», dins *Els Marges*, núm. 68, p. 89-105.

P. FABRA, 1968: *Diccionari General de la Llengua Catalana*, Barcelona: A. López Llausàs (5a ed.). Abreujat com DF (1a ed., 1932).

Gran Diccionari de la Llengua Catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1988. Abreujat com GDLC.

L. HJELMSLEV, 1928: *Principes de grammaire générale*, Copenhaguen: Bianco Lundo.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62 – Enciclopèdia Catalana. (2a ed., 2007). Abreujat com DIEC (1a ed., 1995).

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II. Morfologia*. Barcelona, 1992 (4a ed. rev., 1999).

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: *Gramàtica de la llengua catalana*. Versió provisional electrònica consultable a:

<http://www.iecat.net/Institucio/seccions/Filologica/gramatica/default.asp>

S. LEVINSON, 1983: *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Y. OGUNSIJI; R. O. FARINDE, 2012: «Pragmatics in Forensic Linguistic Development for National Re-orientation and Transformation in Nigeria», dins *British Journal of Arts and Social Sciences*, núm. 7, p. 113-121.

L. PAYRATÓ, 1994: «Lexicografia i variació funcional», dins *Caplletra*, núm. 17, p. 47-58.

L. PAYRATÓ, 2002: «L'enunciació i la modalitat oracional», dins J. SOLÀ; M. R. LLORET, J. MASCARÓ; M. PÉREZ SALDANYA (dir.), 2002: *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona: Empúries, II, p. 1149-1220 (citada per l'ed. definitiva, 2008).

L. PAYRATÓ, 2003: *Pragmàtica, discurs i llengua oral. Introducció a l'anàlisi funcional de textos*, Barcelona: UOC, 2003 (citada per la 2a ed., 2010).

M. PÉREZ SALDANYA; R. MESTRE; O. SAN MARTÍN, 1998: *Diccionari de lingüística*, València: Colomar Editors.

J. SEARLE, 1969: *Speech Acts*, Cambridge: Cambridge University Press.

J. SOLÀ, 1994: *Sintaxi normativa: estat de la qüestió*, Barcelona: Empúries.

J. SOLÀ, 1997: *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*, Barcelona: Edicions 62.

J. SOLÀ, 1999: *Parlem-ne. Converses lingüístiques*, Barcelona: Proa.

J. SOLÀ; M. R. LLORET; J. MASCARÓ; M. PÉREZ SALDANYA (dir.), 2002: *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona: Empúries (citat per l'ed. definitiva, 2008).

M. W. WHEELER; A. YATES; N. DOLS, 1999: *Catalan: A comprehensive grammar*, Routledge: Londres – Nova York.